
Zbiór Zasad Dotyczących Ochrony Osób Aresztowanych lub Uwięzionych : (przyjęty Uchwałą Nr 43

Palestra 35/3-4(399-400), 49-57

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zbiór Zasad Dotyczących Ochrony Osób Aresztowanych lub Uwięzionych *

(Przyjęty Uchwałą Nr 43/173 Zgromadzenia Ogólnego ONZ 9 grudnia 1988 r.)

Zgromadzenie Ogólne

Powołując się na uchwałę Nr 35/177 z 15 grudnia 1980 r. na podstawie której powierzyło Szóstej Komisji zadanie opracowania Zbioru Zasad Dotyczących Ochrony Osób Aresztowanych lub Uwięzionych oraz powołało w tym celu Grupę Roboczą.

- przyjmując do wiadomości sprawozdanie Grupy Roboczej, która spotkała się podczas Czterdziestej Trzeciej Sesji Zgromadzenia Ogólnego i zakończyła prace nad projektem Zbioru Zasad Dotyczących Ochrony Osób Aresztowanych lub Uwięzionych,

- biorąc pod uwagę, że Grupa Robocza przedstawiła projekt Zbioru Zasad Szóstej Komisji do rozpatrzenia i zatwierdzenia,

- w przekonaniu, że przyjęcie projektu

Zbioru Zasad przyczyni się w istotny sposób do ochrony praw człowieka,

- biorąc pod uwagę potrzebę szerokiego rozpowszechnienia tekstu Zbioru Zasad.

1. Zatwierdza Zbiór Zasad Dotyczących Ochrony Osób Aresztowanych lub Uwięzionych, którego tekst stanowi załącznik do niniejszej uchwały,

2. Wyraża uznanie Grupie Roboczej za opracowanie Projektu Zbioru Zasad Dotyczących Ochrony Osób Aresztowanych lub Uwięzionych.

3. Zwraca się do Sekretarza Generalnego z prośbą o poinformowanie Członków ONZ i członków organów specjalnych o przyjęciu Zbioru Zasad.

4. Zachęca do podjęcia wszelkich wysiłków dla zapewnienia powszechnej znajomości i respektowania Zbioru Zasad.

* Dokument ten został udostępniony przez Komitet Helsiński w Polsce. Autorami tłumaczenia są adw. Marek A. Nowicki i dr Andrzej Rzepliński, na podstawie tłumaczenia filologicznego Ireny Grątkowskiej.

ANEKS

Zbiór Zasad Dotyczących Ochrony Osób Aresztowanych lub Uwięzionych

Zakres zbioru Zasad

Niniejsze zasady mają zastosowanie do ochrony osób aresztowanych lub uwięzionych.

Używane pojęcia

Dla celów niniejszego Zbioru Zasad:

(a) „Zatrzymanie” oznacza akt zatrzymania osoby pod zarzutem popełnienia przestępstwa lub na polecenie władzy;

(b) „Osoba aresztowana” oznacza każdą osobę pozbawioną wolności, z wyjątkiem osoby pozbawionej wolności na skutek skazania za popełnienie przestępstwa;

(c) „Osoba uwięziona” oznacza każdą osobę pozbawioną wolności w wyniku skazania za popełnienie przestępstwa;

(d) „Aresztowanie” oznacza stan, w jakim znajduje się osoba aresztowana zdefiniowana powyżej;

(e) „Uwięzienie” oznacza stan, w jakim znajduje się osoba uwięziona zdefiniowana powyżej;

(f) Słowa „sąd lub inna władza” oznaczają osobę powołaną na podstawie ustawy na stanowisko sędziego lub stanowisko w innym organie władzy, której pozycja prawna i czas na jaki ją powołano powinny dawać najwyższą możliwą gwarancję kompetencji, bezstronności i niezawisłości.

Zasada 1

Wszystkie osoby aresztowane lub uwięzione traktuje się w sposób humanitarny, z poszanowaniem ich godności ludzkiej.

Zasada 2

Zatrzymanie, aresztowanie lub uwięzienie stosuje się ściśle na podstawie przepisów ustawy przez upoważnionych funkcjonariuszy lub inne osoby do tego upoważnione.

Zasada 3

Żadne z praw człowieka uznanych lub istniejących w jakimkolwiek państwie na podstawie obowiązujących ustaw, konwencji lub zwyczaju nie może być ograniczone ani uchylone w stosunku do osób aresztowanych lub uwięzionych, z powodu tego że Zbiór Zasad nie uznaje tych praw lub uznaje je w ograniczonym stopniu.

Zasada 4

We wszelkich sprawach dotyczących aresztowania lub uwięzienia oraz przestrzegania praw człowieka w stosunku do osoby aresztowanej lub uwięzionej orzeka sąd lub inna władza albo poddaje się je skutecznej kontroli tej władzy.

Zasada 5

1. Niniejsze Zasady stosuje się do wszystkich osób na terytorium danego Państwa, bez żadnego rozróżnienia ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię lub wyznanie, poglądy polityczne i inne, pochodzenie społeczne, narodowe lub etniczne, sytuację majątkową, urodzenie lub inne okoliczności.

2. Środki ustawowe przewidziane wyłącznie dla ochrony praw i szczególnego statusu kobiet, a zwłaszcza kobiet ciężarnych i karmiących, dzieci i młodzieży, osób starych, chorych i ułomnych nie będą traktowane jako dyskryminujące. Potrzeba istnienia i stosowania takich środków będzie poddana kontroli sądu lub innej władzy.

Zasada 6

Żadna osoba, aresztowana lub uwięziona, nie będzie poddawana torturom lub innemu okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu*. Żadne okoliczności nie mogą stanowić usprawiedliwienia tortur lub innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania lub karania.

Zasada 7

1. Państwa powinny zakazać w ustawie wszelkich czynów sprzecznych z prawami i obowiązkami wymienionymi w niniejszych Zasadach, każdy taki czyn poddając odpowiednim karom i przeprowadzając bezstronne postępowanie na podstawie złożonej skargi.

2. Funkcjonariusze, którzy mają powody przypuszczać, że nastąpiło lub prawdopodobnie nastąpi naruszenie niniejszego Zbioru Zasad, poinformują o tym swoich przełożonych oraz, w razie konieczności, inne właściwe władze i organy upoważnione do nadzoru.

3. Każda osoba, która ma powody przypuszczać, że nastąpiło lub prawdopodobnie nastąpi pogwałcenie niniejszego Zbioru Zasad ma prawo poinformować o tym przełożonych osób urzędowych, których to dotyczy lub inne kompetentne władze lub organy upoważnione do nadzoru.

Zasada 8

Osoby aresztowane traktuje się w sposób odpowiedni do ich statusu osób nie osądzonych. Należy, w miarę możliwości, osadzać je oddzielnie od osób uwięzionych.

* Określenie „okrutne, nieludzkie lub poniżające traktowanie lub karanie” powinno być interpretowane w sposób zapewniający najszerszą możliwą ochronę przed nadużyciami natury fizycznej lub psychicznej, łącznie z przetrzymywaniem osoby zatrzymanej w warunkach pozbawiających, czasowo lub stale, możliwości korzystania z któregośkolwiek ze zmysłów np. słuchu, lub pozbawiających ją świadomości miejsca pobytu lub upływu czasu.

Zasada 9

Władze dokonując zatrzymania osoby, przetrzymując ją w areszcie lub prowadząc w jej sprawie postępowanie przygotowawcze działają wyłącznie w ramach upoważnienia udzielonego im przez ustawę a wykonywanie tych uprawnień poddane jest kontroli sądu lub innej władzy.

Zasada 10

Każdą osobę aresztowaną informuje się w momencie zatrzymania o jego przyczynie oraz bezzwłocznie przedstawia się jej treść zarzutów.

Zasada 11

1. Nikt nie będzie przetrzymywany w areszcie bez rzeczywistej możliwości przesłuchania go przez sąd lub inną władzę. Osoba aresztowana ma prawo bronić się sama lub korzystać z pomocy obrońcy, zgodnie z obowiązującą ustawą.

2. Osoba aresztowana i jej obrońca, jeśli taki został ustanowiony, mają prawo otrzymać niezwłocznie pełną informację dotyczącą postanowienia o aresztowaniu.

3. Do kontroli podstaw przedłużenia okresu aresztowania upoważniony jest sąd lub inna władza.

Zasada 12

1. Należy starannie zaprotokołować:

- (a) Powody zatrzymania,
- (b) Czas zatrzymania oraz doprowadzenia osoby aresztowanej do aresztu oraz jej postawienia przed sądem lub inną władzą,
- (c) Tożsamość funkcjonariuszy dokonujących tych czynności,
- (d) Dokładną informację dotyczącą miejsca pobytu osoby aresztowanej.

2. Treść protokołu komunikuje się osobie aresztowanej i jej obrońcy, jeśli taki został ustanowiony, w formie przewidzianej przez ustawę.

Zasada 13

Organy odpowiedzialne za zatrzymanie, aresztowanie lub uwięzienie mają obowiązek poinformować każdą osobę podczas zatrzymania oraz przy aresztowaniu lub uwięzieniu albo bezpośrednio potem, o prawach jakie jej przysługują. Osobę taką informuje się także o sposobach korzystania z tych praw.

Zasada 14

Osoba, która w niedostatecznym stopniu zna język używany przez władze odpowiedzialne za jej zatrzymanie, aresztowanie lub uwięzienie, ma prawo otrzymać niezwłocznie informacje, o których mowa w Zasadzie 10, Zasadzie 11 pkt 2, Zasadzie 12 pkt 1 oraz Zasadzie 13, w języku który rozumie, oraz ma prawo do otrzymania bezpłatnej pomocy tłumacza w związku z postępowaniem toczącym się po jej zatrzymaniu.

Zasada 15

Z wyjątkiem wypadków określonych w Zasadzie 16 pkt 4 oraz w Zasadzie 19 pkt 3, zakazuje się odmawiać osobie aresztowanej lub uwięzionej kontaktów ze światem zewnętrznym, a w szczególności z jej rodziną i obrońcą, dłużej niż przez kilka dni.

Zasada 16

1. Natychmiast po zatrzymaniu oraz po każdym przeniesieniu z jednego miejsca aresztowania lub uwięzienia na inne, osoba aresztowana lub uwięziona ma prawo zawiadomić lub żądać od właściwych władz zawiadomienia jej rodziny lub innych osób przez siebie wskazanych o zatrzymaniu, aresztowaniu lub uwięzieniu lub o zmianie miejsca, w którym jest przetrzymywana.

2. Jeżeli osoba aresztowana lub uwięziona jest cudzoziemcem, należy ją natychmiast poinformować o przysługującym jej prawie skontaktowania się, we właściwy sposób, z placówką konsularną lub misją dyplomatyczną państwa, którego jest obywatelem lub które z innego powodu jest upoważnione do tego rodzaju kontaktów zgodnie z prawem międzynarodowym, lub też z odpowiednią organizacją międzynarodową, jeżeli jest uchodźcą lub z innego powodu znajduje się pod ochroną takiej organizacji.

3. Jeśli osoba aresztowana lub uwięziona jest osobą nieletnią lub nie jest w stanie zrozumieć przysługujących jej praw, właściwy organ dokona tych zawiadomień z własnej inicjatywy. Ze szczególną troską należy potraktować obowiązek zawiadomienia rodziców lub opiekunów.

4. Każde takie zawiadomienie dokonuje się lub zezwala na jego dokonanie bezzwłocznie. Właściwa władza może jednak je opóźnić, jeżeli wymagają tego wyjątkowe okoliczności związane z prowadzonym postępowaniem przygotowawczym.

Zasada 17

1. Osobie aresztowanej przysługuje prawo do korzystania z pomocy obrońcy. Właściwa władza ma obowiązek o tym prawie poinformować osobę aresztowaną natychmiast po zatrzymaniu oraz umożliwić jej skorzystanie z tego prawa.

2. Jeżeli osoba zatrzymana nie ma wybranego przez siebie obrońcy, ma prawo korzystania z obrońcy wyznaczonego przez sąd lub inną władzę we wszystkich przypadkach, kiedy wymaga tego interes wymiaru sprawiedliwości. W przypadku, gdy osoba aresztowana nie posiada odpowiednich środków finansowych, ma prawo do bezpłatnej pomocy prawnej.

Zasada 18

1. Osoba aresztowana lub uwięziona ma prawo kontaktować się i konsultować ze swoim obrońcą.

2. Osobie aresztowanej lub uwięzionej zapewnia się odpowiedni okres oraz niezbędne warunki dla konsultacji z jej obrońcą.

3. Nie może być zawieszono ani ograniczone prawo osoby aresztowanej lub uwięzionej do widzeń ze swoim obrońcą, do kontaktowania się z nim i przeprowadzenia w pełni poufnych konsultacji, bez zwłoki i bez cenzury, poza wyjątkowymi okolicznościami wymienionymi przez ustawę, jeżeli sąd lub inna władza uzna to za konieczne w celu utrzymania bezpieczeństwa i porządku.

4. Spotkania osoby aresztowanej lub uwięzionej z obrońcą mogą się odbywać w polu widzenia funkcjonariusza, ale poza zasięgiem jego słuchu.

5. Kontakty pomiędzy osobą aresztowaną lub uwięzioną z obrońcą nie mogą być użyte jako dowód przeciwko niej, chyba że związane są z popełnionym lub zamierzonym przestępstwem.

Zasada 19

Osoba aresztowana lub uwięziona ma prawo do widzeń i korespondencji, w szczególności z członkami swojej rodziny. Należy jej zapewnić odpowiednie możliwości do utrzymywania kontaktów ze światem zewnętrznym, z zastrzeżeniem uzasadnionych warunków i ograniczeń przewidzianych przez ustawę.

Zasada 20

Należy zapewnić aby osoba aresztowana lub uwięziona osadzona była, na swoje życzenie, możliwie blisko stałego miejsca zamieszkania.

Zasada 21

1. Zabrania się wykorzystywania sytuacji osoby aresztowanej lub uwięzionej w celu zmuszania jej do przyznania się, dostarczenia dowodów przeciwko sobie lub składania zeznań przeciwko innym osobom.

2. Żadna osoba aresztowana nie może być poddawana podczas przesłuchania przemocy, groźbom lub innym metodom przesłuchania upośledzającym jej zdolność podejmowania decyzji i osądu.

Zasada 22

Osoby aresztowanej lub uwięzionej nie wolno poddawać, nawet za jej zgodą, żadnym eksperymentom medycznym lub naukowym mogącym szkodzić jej zdrowiu.

Zasada 23

1. Czas trwania przesłuchań, czas trwania przerw pomiędzy przesłuchaniami, tożsamość funkcjonariuszy prowadzących przesłuchania oraz innych osób obecnych przy przesłuchaniach powinny być dokładnie zaprotokołowane i poświadczane w formie wymaganej przez ustawę.

2. Osoba aresztowana lub uwięziona lub jej obrońca w przypadkach przewidzianych przez ustawę, ma prawo dostępu do informacji, o których mowa powyżej.

Zasada 24

Osobie aresztowanej lub uwięzionej zapewnia się odpowiednie badania lekarskie, w możliwie najkrótszym czasie po osadzeniu jej w miejscu aresztowania lub uwięzienia; później, w razie potrzeby, należy zapewnić właściwą opiekę lekarską i ewentualne leczenie. Opieka ta i leczenie są bezpłatne.

Zasada 25

Osoba aresztowana lub uwięziona lub jej obrońca ma prawo, z wyjątkiem przypadków w których konieczne jest zapewnienie bezpieczeństwa i porządku w miejscu aresztowania lub uwięzienia, wystąpić do odpowiedniego sądu lub innej władzy o powtórne badanie lekarskie lub konsultacje.

Zasada 26

Fakt przeprowadzenia badania lekarskiego osoby aresztowanej lub uwięzionej, nazwisko lekarza oraz wyniki badania należy starannie zaprotokołować oraz zapewnić dostęp do tego protokołu. Postępowanie w tym zakresie odbywa się zgodnie z zasadami ustawodawstwa wewnętrznego.

Zasada 27

Niezastosowanie się do niniejszych Zasad w postępowaniu dowodowym będzie wzięte pod uwagę przy rozważaniu dopuszczalności danego dowodu przeciwko osobie aresztowanej lub uwięzionej.

Zasada 28

Osoba aresztowana lub uwięziona ma prawo w rozsądnych granicach i w ramach istniejących możliwości instytucji publicznych, korzystać z materiałów edukacyjnych, kulturalnych i informacyjnych, z zastrzeżeniem warunków niezbędnych dla zapewnienia bezpieczeństwa i porządku w miejscu aresztowania lub uwięzienia.

Zasada 29

1. Właściwe władze, inne niż władze bezpośrednio odpowiedzialne za administrację w miejscach aresztowania lub uwięzienia, wyznaczają osoby o odpowiednich kwalifikacjach i doświadczeniu, które będą regularnie odwiedzać miejsca aresztowania w celu kontrolowania ścisłego przestrzegania ustaw; osoby te będą ponosić odpowiedzialność przed władzą, która je wyznaczy.

2. Osoba zatrzymana lub uwięziona ma prawo swobodnie i poufnie kontaktować się z osobami przeprowadzającymi kontrolę miejsc aresztowania lub uwięzienia zgodnie z treścią ust. 1 z zastrzeżeniem warunków koniecznych do zapewnienia bezpieczeństwa i porządku w takich miejscach.

Zasada 30

Zachowanie osoby aresztowanej lub uwięzionej w okresie jej aresztowania lub uwięzienia, stanowiące wykroczenia dyscyplinarne, opis i czas trwania kar dyscyplinarnych jakie mogą być nałożone oraz władze upoważnione do nakładania takich kar powinny być ściśle sprecyzowane przez ustawę lub rozporządzenie i opublikowane.

2. Osoba aresztowana lub uwięziona ma prawo do wysłuchania przed orzeczeniem kary dyscyplinarnej. Przysługuje jej również prawo odwołania się do władz nadrzędnych.

Zasada 31

Właściwe władze zapewnią, zgodnie z obowiązującym ustawodawstwem wewnętrznym, pomoc członkom rodziny będącym na utrzymaniu osoby aresztowanej lub uwięzionej, szczególnie nieletnim, oraz podejmą odpowiednie kroki dla zapewnienia właściwej opieki dzieciom pozostawionym bez nadzoru.

Zasada 32

1. Osoba aresztowana lub jej obrońca mają prawo w każdym czasie odwołać się do właściwego sądu lub innej władzy, zgodnie z obowiązującym ustawodawstwem wewnętrznym, kwestionując podstawy aresztowania oraz żądać niezwłocznego zwolnienia w razie stwierdzenia bezpodstawności aresztowania.

2. Postępowanie, o którym mowa w pkt.1, powinno być przeprowadzone w sposób prosty i w krótkim czasie, bez obciążania kosztami osoby aresztowanej nie posiadającej odpowiednich środków finansowych. Organ, który dokonał aresztowania doprowadzi aresztowanego do organu kontrolującego podstawy aresztowania.

Zasada 33

1. Osoba aresztowana lub uwięziona lub jej obrońca mają prawo składać zażalenia i skargi dotyczące ich traktowania, w szczególności dotyczące stosowania tortur lub innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania, organom odpowiedzialnym za administrację w miejscu aresztowania lub władzom nadrzędnym a w razie konieczności również władzom wyposażonym w kompetencje nadzorcze.

2. W przypadkach kiedy ani osoba aresztowana lub uwięziona ani jej obrońca nie mają możliwości korzystania z praw wymienionych w pkt. 1, prawo takie może być wykonane przez członka rodziny osoby aresztowanej lub uwięzionej lub przez inną osobę znającą sprawę.

3. Na wniosek skarżącego, zażalenie lub skarga zostaną potraktowane jako poufne.

4. Każde zażalenie lub skarga zostaną rozpatrzone bezzwłocznie; odpowiedź będzie udzielona bez nieuzasadnionej zwłoki. W przypadku odrzucenia zażalenia lub skargi lub w wypadku nadmiernej zwłoki, skarżący ma prawo wnieść sprawę do odpowiedniego sądu lub innej władzy. Złożenie zażalenia lub skargi nie może wywołać negatywnych skutków dla osoby aresztowanej lub uwięzionej lub innej osoby składającej skargę na podstawie pkt. 2.

Zasada 34

W każdym przypadku śmierci lub zaginięcia osoby aresztowanej lub uwięzionej właściwy sąd lub inna władza przeprowadzi postępowanie wyjaśniające z własnej inicjatywy lub na wniosek członka rodziny takiej osoby lub jakiegokolwiek innej osoby znającej sprawę o ile okoliczności będą tego wymagały. Postępowanie takie będzie również przeprowadzone w przypadku jeśli śmierć lub zniknięcie nastąpi wkrótce po zwolnieniu osoby aresztowanej lub uwięzionej. Wyniki postępowania wyjaśniającego będą udostępnione na żądanie, chyba że naraziłoby to na szkodę toczące się postępowanie przygotowawcze w sprawie karnej.

Zasada 35

1. Szkody spowodowane przez niezgodne z postanowieniami niniejszego Zbioru Zasad działanie lub zaniechanie funkcjonariusza, powinny być naprawione zgodnie z ustawodawstwem wewnętrznym.

2. Informacje, jakie według niniejszych Zasad mają być protokołowane, powinny być udostępniane zgodnie z ustawodawstwem wewnętrznym ustanowionym dla roszczeń zgłaszanych na podstawie niniejszej Zasady.

Zasada 36

1. Osobę podejrzaną, aresztowaną lub oskarżoną o popełnienie przestępstwa traktuje się jako osobę niewinną dopóki jej wina nie zostanie uznana w wyniku procesu przeprowadzonego zgodnie z ustawą, przy istnieniu wszelkich koniecznych gwarancji obrony.

2. Zatrzymanie lub aresztowanie osoby, w stosunku do której toczy się postępowanie przygotowawcze lub proces, będą stosowane wyłącznie ze względu na potrzeby wymiaru sprawiedliwości, na zasadach i w warunkach przewidzianych przez ustawę. Zakazuje się nakładania na taką osobę ograniczeń, które nie są niezbędne ze względu na cel aresztowania lub dla zapobieżenia utrudnienia postępowania przygotowawczego, lub wymiaru sprawiedliwości, lub dla utrzymania bezpieczeństwa i porządku w miejscu aresztowania.

Zasada 37

Osoba aresztowana pod zarzutem popełnienia przestępstwa będzie bezpośrednio po zatrzymaniu postawiona przed sądem lub inną władzą ustanowioną przez ustawę. Władza ta bezzwłocznie zadecyduje, czy aresztowanie jest uzasadnione i konieczne. Nikt nie może pozostawać w areszcie bez pisemnego postanowienia takiej władzy. Osoba aresztowana postawiona przed taką władzę, ma prawo składania oświadczeń o sposobie traktowania jej w areszcie.

Zasada 38

Osoba aresztowana pod zarzutem popełnienia przestępstwa ma prawo do procesu w rozsądnym terminie, lub do zwolnienia z aresztu na okres oczekiwania na proces.

Zasada 39

Poza szczególnymi przypadkami przewidzianymi przez ustawę osoba aresztowana pod zarzutem popełnienia przestępstwa ma prawo, o ile sąd lub inna władza nie podejmie innej decyzji w interesie wymiaru sprawiedliwości, być zwolniona z aresztu w okresie oczekiwania na proces, z zastrzeżeniem warunków, które mogą być postawione zgodnie z ustawą. Władza taka będzie kontrolować konieczność stosowania aresztowania.

Klauzula ogólna

Żadne postanowienie niniejszego Zbioru Zasad nie będzie interpretowane jako ograniczające lub uchylające którekolwiek z praw zawartych w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych.